

TÜRKİYE'DE EKONOMİK İSTİKRAR POLİTİKALARI

1980 Öncesi İthal İkameci Sanayileşme Politikası

Türkiye'de **1980 öncesi** ekonomik yapının belirleyici özelliği devlet öncülüğünde yürütülen **ithal ikameci sanayileşme politikasıdır**. Buna göre, yurt içi talebe yönelik olarak yapılan üretimle büyüme sağlanacak ve kamu yatırımları ile bu süreç desteklenecektir. **(AS-2013)**

İthal İkameci Sanayileşme Politikası: Yurt içi tüketimde ihtiyaç duyulan malların, ithal edilmek yerine, koruma ve teşvik yoluyla gerekirse girdi ithal edilerek, yurt içinde üretilmesinin sağlanmasıdır.

Türkiye'de de 1963 yılında başlanan planlı kalkınmanın vazgeçilmez bir parçasıdır. (AS-2015) Ancak bu tür bir politikanın çeşitli nedenlerle uluslararası ekonomik yapı içerisinde başarısız olma riski söz konusudur.

- Birinci olarak, yurt içi talebe yönelik üretim yapıldığından, büyümenin sürdürülebilmesi için, tüketici kitlelerin gelirinin yüksek olması gerekir
- İkinci olarak, üretim sürecinde kullanılan girdilerin bir kısmı dışarıdan satın alındığı için, dövize ihtiyaç vardır
- Üçüncü olarak, yurt içi tüketim ile desteklenen bu büyüme stratejisinde, yatırımları teşvik edecek tasarruflar yetersiz kalabilir.
- Dördüncü olarak, dışa kapalı ekonomilerde bir süre mümkün olan bu stratejinin temel sorunlarından birisi de rekabetçi olmayan bir ekonomik yapıda, verimlilik ve kalite sorunu ortaya çıkmasıdır.

Türkiye ekonomisini 1970'lerin sonunda istikrarsızlığa götüren temel nedenler yapısal niteliğe sahiptir. Benzer ülkelerde olduğu gibi ekonomide tarımın payı yüksektir ve tarım doğa koşullarına bağlı olduğundan istikrarsız bir seyir izlemektedir.

Nüfus hızla şehre akarken, bu nüfusu istihdam edecek yatırımlar gerçekleşmemiştir. Talep yapısı değişirken, üretim yapısı, değişen talebe ayak uyduramamıştır. İşletmeler küçük ölçeklidir. Sanayi üretimi, tekstil gibi çok az sayıda sektörde rekabetçi olabilmiş, kalite ve maliyet açısından rekabet edecek gücü elde edememiştir. İhracatın içerisinde sanayi ürünleri çok düşük oranda iken ithalatın önemli bir bölümü sanayi mallarından oluşmuştur.

1978 ve 1979'da **devalüasyon** yapılmış (TL'nin değeri düşürülmüş), temel mal ve hizmetlerin fiyatları ile faiz oranları arttırılmıştır. Dış borç ve kredi imkanlarının arttırılması için de bazı önlemlere başvurulmuştur. Bu önlemler sonucunda, özellikle devalüasyon nedeni ile dış ticarete geçici bir iyileşme sağlanmış ve dış ticaret açığı azalmıştır. **Ancak bu durum geçici olmakla beraber enflasyon hızla artmıştır. (AS-2013)**

Ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıya olan Türkiye ekonomisi, yurt dışındaki olumsuz gelişmelerin de etkisiyle krize doğru sürüklenmiş ve alınan önlemler başarısız olmuştur. **1980'lerden sonra ortaya çıkan sorunların temel sebebi bütçe büyük miktarlara ulaşan kamu açıkları olmuştur. (AS-2014)**

Devalüasyon: Yerli paranın yabancı paralar karşısında değerinin düşürülmesidir.

1980 Sonrası Dışa Açık Büyüme Politikası

Türkiye’de 1970’lerin sonuna kadar uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikası, finansman sorunları ile karşı karşıya kalınması ve rekabet gücünü kaybetmesi sonucunda, bu sorunlarla başa çıkacak yeni bir arayış ihtiyacı doğurmuştur. 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar, önceki önlemlerden köklü olarak farklıdır. **Dışa açık ya da ihracata dayalı büyüme politikası olarak adlandırılan bu yeni bakış açısı sadece Türkiye’de değil, ABD ve İngiltere’de de istikrar politikalarının ana eksenini oluşturmuştur. (DS-2013), (AS-2014)**

Temelde monetarist (parasalcı) yaklaşıma dayanan bu yöneliş çözümü parasal düzenlemelerde aramakta ve devletin ekonomideki rolünü azaltarak piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırmayı öngörmekteydi. **(AS-2013)** Bu kapsamda döviz kurunun piyasada belirlenmesi esasına geçilmiştir. **(DS-2014)**

İhracata Dayalı Büyüme Politikası: İhracata konu olan mallarda uzmanlaşma yoluna gidilerek ekonomik büyümenin sağlanmasıdır.

Kamu Kesiminin Sınırlandırılması ve Piyasa Mekanizması

24 Ocak kararlarının temel unsurlarından birisi, para arzı ve kamu harcamalarının kontrol altına alınması yoluyla enflasyona neden olduğu düşünülen yüksek talebin kısılmasıdır. Bu tür bir politikanın dayandığı temel yaklaşım, enflasyonun yüksek talepten kaynaklandığıdır. **Bu kapsamda talebi kısmak amaçlı KDV uygulamaya konulmuştur. (DS-2014), (AS-2015)**

Kamu kesiminin küçültülmesinin bir başka nedeni, özel sektöre daha fazla önem verilerek kamu müdahalesinin azaltılması ve piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırılmasıdır.

Ücret Maliyetlerinin Düşürülmesi ve Uluslararası Rekabet

1980 öncesi dönemde yüksek seyreden ücretlerin üç temel soruna neden olduğu düşünülmüştür. Bunlar, yüksek talebin neden olduğu enflasyon, yüksek maliyet nedeniyle uluslararası rekabet gücünün azalması ve düşük tasarruf nedeniyle yatırım yapılamamasıdır. Bu yüzden de ücretlerin düşürülmesi halinde yurt içi talepte azalma meydana geleceği ve daha fazla ihracat yapılabileceği düşünülmüştür.

Yüksek Faiz Oranları ve Tasarruflar

Tasarrufların arttırılması için alınan önlemlerden birisi faiz oranlarının yüksek tutulmasıdır. Tasarrufların artması, bir yandan yatırım yapılabilir kaynakları arttıracak, diğer yandan da tüketimin kısılmasıyla ihraç edilebilir bir üretim fazlası oluşturacaktır.

Uygulanan programdan beklenen diğer bir sonuç da yüksek faiz oranlarının tüketim eğilimini azaltması ve enflasyon artışını sınırlamasıdır.

Serbest Döviz Kuru ve Dış Finansman

Dışa açık bir ekonomide büyümeyi destekleyecek kaynaklardan birisi de dış kaynaktır. Bir ülkede yapılan yatırımlar, yurt

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

İçer tasarruflar (kamu+özel) ve yabancı tasarruflarla karşılanır. 24 Ocak kararları doğrultusunda uygulanan programın temel bileşenlerinden birisi döviz kurunun serbest piyasada belirlenmesidir. Çünkü önceki dönemde uygulanan politikaların tıkanma noktalarından birisi dış finansman sorunu idi. Yurt içinde de resmi kurlar ile karaborsa fiyatları arasında ciddi farklar vardı. Serbest döviz kuruna geçişten iki olumlu sonuç beklenmekteydi. Bunlardan birisi, döviz kurunun serbest piyasada daha gerçekçi olarak belirlenmesi TL'nin değer kaybetmesine neden olacak, yurt içinde üretilen mallar dış piyasalarda daha ucuz hale geleceği için, ihracat artacak ve döviz geliri elde edilecektir. Diğer olumlu bir beklenti de resmi fiyatlar ile karaborsa fiyatları arasındaki farkın azalması ile yurt dışında çalışan işçilerden gelen döviz miktarı artacaktır.

Ihracatın Arttırılması ve Döviz Geliri

24 Ocak 1980 kararlarını zorunlu hale getiren temel nedenlerden birisi ödemeler dengesindeki açıklar idi. Dış ticaret açığı, ihracatın arttırılması ve/veya ithalatın azaltılması ile mümkündür. Yurt içi üretimi sürdürmenin kaçınılmaz sonucu olarak ithalatın düşürülme imkanı sınırlı olduğundan, dış açığı azaltmanın yolu ihracatın arttırılması ile mümkündür. Yukarıda sözü edilen döviz kurunun serbest bırakılması, ücretlerin düşürülmesi ve talep daraltıcı sıkı maliye ve para politikalarının uygulanması ihracatın arttırılmasına yöneliktir. Bu önlemlere ek olarak ihracatı arttıracak başka bazı uygulamalara da gidilmiştir. İhracatta vergi iadesi ve ihracat için düşük faizle kredi verilmesi gibi imkanlar yaygınlaştırılarak arttırılmıştır.

1980 İstikrar Politikasının Uygulama Sonuçları

24 Ocak 1980 kararları, daha öncesinde ekonominin içine girdiği darboğazları aşmak ve sürdürülebilir bir büyüme sürecine girmek için, günümüze kadar bazı değişikliklerle uygulanmıştır. Programda, enflasyon sorununu hafifletmek, ihracatı arttırarak dış dengeyi sağlamak ve serbest piyasa ekonomisini işler hale getirmek gibi hedefler yer alsa da öncelikli hedef, dışa açılma ve dış dengenin sağlanması olmuş ve dışa açılma ve serbest döviz kuru önlemleri dış kredilerle desteklenerek bazı olumlu sonuçlar da alınmıştır. Ancak Türkiye ekonomisi kısa dönemli istikrar sorunlarının ötesinde orta ve uzun dönemde kalıcı önlemler gerektiren bazı yapısal sorunlarla karşı karşıyadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de bu istikrar önlemleri sonucunda dış ödemelerde bazı rahatlama ile beraber enflasyon, işsizlik ve gelir dağılımındaki bozulmalar ve büyüme hızında yavaşlamalar yaşanmıştır.

Ele alınan dönemde uygulanan politikaların önemli bir özelliği de tasarrufun teşvik edilmesidir. Bu alanda bazı olumlu sonuçlar alınmış olmakla beraber, bu tasarrufların sanayi yatırımlarına dönüşmediği, daha çok spekülasyon amaçlı yatırımlarda artış eğiliminin ortaya çıktığı görülmüştür.

5 Nisan İstikrar Programı

1994 yılı başlarında %100'ün üzerine çıkan enflasyon sonucunda uygulamaya konulmuştur. (AS-2015)

5 Nisan Kararlarının amaçları; (AS-2014)

- **Enflasyonu düşürmek**
- **TL istikrar sağlamak**
- **Sürdürülebilir büyüme ve kalkınma sağlamak**
- **İhracatı arttırmak**

24 Ocak kararlarının uygulanması ile bir ölçüde ihracat artışı ve dövizde bir miktar rahatlama olmasına karşılık, ekonomik göstergelerdeki bozulmalar sürekli artmıştır. Türkiye ekonomisi 1990'ların başında yüksek miktarda tüketim artışı yaşarken, yatırım harcamalarında artış sağlanamamış hatta düşüş meydana gelmiştir.

1980 istikrar programının mantığı gereği üretim sektöründe kamu sektörü yatırımları durmuş, buna karşılık finans ve rantın yarattığı cazibe nedeniyle özel sektör, üretken yatırımlara gereği kadar yönelmemiştir.

Döviz cinsinden mevduatın TL cinsinden mevduata oranı %35'lerden %70'in üzerine çıkmış, **dolarizasyon** olarak adlandırılan bu gelişme sonucunda TL, paranın temel fonksiyonlarından olan birikim aracı olma gibi bazı işlevlerini yitirmiştir. Kamu açıklarının sürekli olarak artması nedeniyle Merkez Bankası kaynaklarına daha fazla başvurulmuş, iç borçlanma miktarı ve faizleri yüksek oranlarda artmıştır

Dolarizasyon: Bir ülkede, yurt içi yerleşikler tarafından hesap birimi, ödeme aracı ve değer saklama aracı olarak ulusal paranın yerine yabancı ülke paralarının kullanılmasıdır.

Bütün bu göstergelerdeki bozulmalar, ülke ekonomisinin bir krize doğru sürüklendiğinin işaretleri olmuştur. Ciddi boyutlara ulaşan kamu açıklarının emisyon artışı ile finanse edilmesi dövizde olan talebi daha da arttırmış, faizler hızla artmış, Hazine borçlanamaz hale gelmiş ve 1994 yılının başlarından itibaren üç haneli enflasyon belirtileri ortaya çıkmıştır.

Enflasyonla Mücadele Programı

Kamu gelir-gider dengesinin sağlanamadığı ve borçların sürdürülemez hale geldiği bu dönemde, istikrarlı bir büyüme sağlanamamış ve işsizlik artmıştır. Diğer bir deyişle uluslararası piyasalardaki olumsuzluklarla beraber borçların sürdürülemez yapısı, başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki bozukluklar ve diğer yapısal sorunlar nedeniyle ülke ekonomisi sürekli bir kriz ortamı yaşamıştır.

2000 yılında uygulanmaya başlanan Enflasyonla Mücadele Programı, üç yıllık bir sürede enflasyonu düşürmeyi ve büyüme ortamını yeniden sağlamayı hedeflemiştir.

Nominal çıpa olarak döviz kurunun kullanıldığı bir para politikası çerçevesinde, enflasyonu aşağı çekmek için döviz kurları enflasyon hedefine göre belirlenerek önceden açıklanmış, likidite genişlemesine ise yabancı kaynak girişine göre izin verilmiştir. **(AS-2013), (AS-2015)**

Nominal Çıpa: Para politikası uygulamasında, nihai hedef olan fiyat istikrarına ulaşabilmek amacıyla ara hedef olarak kullanılan para arzı ve döviz kuru gibi nominal değişkenlerdir.

Enflasyonla mücadele programı çerçevesinde kamu açıklarının düşürülmesi ve yapısal reformlara yönelik önemli adımlar atılmıştır. Örneğin, sosyal güvenlik sistemine sürdürülebilir bir yapı kazandırmak için yeniden yapılandırmaya gidilmiş, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuş, tarımda doğrudan gelir desteği uygulamasına geçmek için bazı düzenlemeler yapılmıştır.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

Döviz kuruna dayalı enflasyonla mücadele programı Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile sonuçlanınca yeni bir ekonomik istikrar programına gerek duyulmuş ve krizden çıkmak ve istikrarsızlık yaratan yapısal sorunları ortadan kaldırmak amacıyla IMF ile imzalan stand-by anlaşması gözden geçirilerek Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı adı altında yeni bir istikrar programı hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur.

Bu programın nihai amacı, mali disiplin, fiyat istikrarı ve istikrarlı bir büyüme sürecini başlatacak yapısal bir dönüşümü sağlamaktır.

Kısa Dönem istikrar ve Yapısal Amaçlı Önlemler

Nihai amacın refah düzeyini kalıcı bir biçimde yükseltmek olarak belirlendiği Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nda temel hedefler, ekonomide sürdürülebilir bir gelişme ortamını sağlayarak kaynak kullanma sürecindeki verimliliği artırmak, dışa açık bir yaklaşımla piyasa koşullarında rekabet gücünü geliştirmek ve böylece ekonomide büyümeyi, yatırım ve istihdamı arttırmak olarak vurgulanmıştır.

Programda alt hedefler: (AS-2014)

- Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadeleyi kesintisiz ve kararlı bir biçimde sürdürmek, **(AS-2014)**
- Bankacılık sektöründe kamu bankaları ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) bünyesindeki bankalar başta olmak üzere hızlı ve kapsamlı bir yeniden yapılandırmayı gerçekleştirmek, böylece bankacılık kesimi ile reel sektör arasında sağlıklı bir ilişki kurmak,
- Kamu finansman dengesini bir daha bozulmayacak bir biçimde güçlendirmek,
- Toplumsal uzlaşmaya dayalı, fedakarlığın tüm kesimlerce adil bir biçimde paylaşılmasını öngören ve enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikası sürdürmek,
- Bütün bunları etkinlik, esneklik ve şeffaflık ile sağlayacak yapısal unsurların yasal altyapısını oluşturmak

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının Uygulama Sonuçları

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uzun vadede yapılacak ve sonuç alınacak öneriler içermektedir. Bu programla kısa dönemde verilen güven ve atılan bazı adımlar sonucunda 2003 yılında kısa vadeli sermaye girişi yüksek düzeyde gerçekleşmiş, 2001 yılındaki sermaye kaçıışı tersine dönerek girişler artınca TL değerlenmiş, iç talep canlanmış ve ekonomide büyüme eğilimleri güç kazanmıştır. Ayrıca 2001 yılında %94 olan borç yükü 2003 yılı sonu itibarıyla %70 civarına inmiştir. Aynı yıl cari işlemler dengesi 6.8 milyar dolar civarında açık vermiş, bu açık da **net hata ve noksan** denilen kalemlerle kapatılmıştır. Bu kalem bir anlamda kayıt dışı sermaye hareketleri olarak düşünülebilir.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının en önemli sonucu 1980'lerden sonra ilk defa tek haneli enflasyonun görülmesidir. (DS-2013)

Net Hata ve Noksan: Ödemeler dengesinde, nereden sağlandığı veya nereye ödendiği bilinmeyen döviz gelir ve giderleridir. (AS-2015)

Türkiye'nin yapısal sorunlarından birisi olan işsizliğe ilişkin olarak dikkate değer gelişmeler sağlanamamıştır. Bu yüzden **istihdam yaratmayan büyüme** kavramı sıkça gündeme gelmiştir. (DS-2015)

Görev Zararı: Siyasal otorite tarafından kamu iktisadi teşebbüslerine verilen görevler veya bu teşebbüslerin ürettiği mal ve hizmet fiyatlarının maliyetin altında belirlenmesi sonucu ortaya çıkan zarardır. (AS-2015), (DS-2015)

2008 Küresel Krizi ve Türkiye Ekonomisine Etkisi

Türkiye'de küresel krizin etkisiyle 2009-2010 yıllarında faiz dışı fazlanın milli gelire oranı ortalama olarak %1'in altına düşmüştür. (AS-2013)

2009 yılı aynı zamanda ekonominin daraldığı bir yıldır. 2001 krizi sonrasında yapılan yasal ve kurumsal düzenlemeler Türkiye ekonomisinin küresel krizden daha az etkilenmesini sağlamıştır.

Ancak küresel düzeyde ortaya çıkan mali dalgalanmalar sözü edilen önlemler nedeniyle ülkeyi doğrudan etkilememekle birlikte küresel beklentileri olumsuz etkilemiştir. 2007 yılının seçim yılı olması nedeniyle kamu maliyesine ilişkin bazı reformların gecikmesi ve vergilere ilişkin bazı düzenlemelerin yapılamaması, yurt içindeki beklentileri de olumsuz etkilemiştir. Türkiye ekonomisinin 2008 yılından itibaren karşılaştığı sorunların bir bölümü küresel krizden kaynaklanmaktadır. Ancak ülkenin bazı yapısal sorunlarının da göz ardı edilmemesi gerekir.

Bu yapısal sorunlardan birisi ülkedeki üretim yapısının ithalata bağımlılığıdır. Dış ticaret dengesinde olumlu gelişmeler sağlanmasının yolu ise katma değeri yüksek mal satmaktan geçmektedir. Dış kaynak ihtiyacı diğer bir sorundur. Bir ülkede yapılan yatırımlar yurt içi tasarruflarla karşılanamadığı takdirde yurt dışından sağlanacaktır. Bu yüzden yurt içi tasarrufların artırılması gerekmektedir. Diğer bir sorun, yapısal enflasyona ilişkindir. Fiyat artışlarının bir kısmı talepten kaynaklanır.

MALİYE POLİTİKASI VE EKONOMİK BÜYÜME

Ekonomik Büyüme Kavramı

Ekonomi, bir toplumun üretim ve tüketim faaliyetlerinde bulunduğu bir alan olarak tanımlandığında, bu alanın büyüklüğü, doğal olarak, daha çok sayıda bireye üretim faaliyeti alanı açılmasını ve toplumun daha geniş tüketim imkanlarına kavuşmasını sağlar.

Ekonomik Büyüme: Reel GSMH'deki artıştır.

Ekonomik büyümeye bağlı olarak iş ve tüketim imkanlarının genişlemesi, din, ırk vb gibi toplumsal ayrışmada rol oynayabilecek alt kimlikler arasındaki çatışmaları da yumuşatabilir. İş imkanlarına ulaşmada rahatlık bireyler ve topluluklar arasındaki rekabeti söndürerek, toplumsal çatışmaların önüne geçer.

Ekonomik büyüme olgusu ve kavramı, gelişmiş ekonomiler için kullanılır. Ekonomik büyüme kavramı ile sosyo-ekonomik açıdan toplumun ilerlemesi değil, ileri ve olgunlaşmış nitelikli gelişmiş bir toplumda ekonomik alanın daha da genişletilmesi ifade edilmektedir. **Ekonomik büyüme konusunda uluslararası alanda gelişmiş ülkeler hakim oyuncu rolü oynar. (AS-2013)**

Ekonomik gelişme ile istihdam arasındaki ilişki Okun Kuralı ile ifade edilir. Okun kuralı, belirli gelişme oranında ne oranda istihdam artışı sağlanabileceğini ampirik olarak saptayan yöntemdir. ABD'li ekonomist Arthur Okun kendi adı ile anılan Okun kuralında, ABD'de milli gelirin her % 2,5 dolayındaki artışının istihdamda % 1'lik bir artış sağlayacağını tespit etmiştir.

Ekonomik büyümenin sağlandığı ekonomilerde gözlemlenen temel sağlık hizmetlerinin düzeyi, sosyal güvenlik hizmetlerinin kapsamı, eğitim imkanlarından toplumun çeşitli kesimlerinin yararlanma imkanları gibi sosyal göstergeler sosyal gelişmişlik ölçütü ile ifade edilir. **Sosyal gelişmişlik ölçütü bir ülkenin sağlık, eğitim, çocuk ölüm oranları, kentleşme ya da fert başına TV, otomobil gibi araçların kullanımı gibi göstergelerle ifade edilen gelişmişlik düzeyi göstergesidir.**

Ekonomik Büyümenin Ölçüm Yöntemleri

Ekonomik büyüme; bir ekonomide üretim faktörlerinin artması ya da var olan kaynakların tam istihdam ve/veya tam kullanımı ile milli gelirin ve kişi başına gelirin yükselmesi anlamında, dinamik bir kavramdır. Ekonomik büyümenin, belirli bir zaman boyutunda, veri teknoloji ve üretim faktörleri koşulunda, tam istihdam ve tam kullanım varsayımı altında belirli üst sınırı vardır.

Başka bir deyişle bir ekonominin **potansiyel büyüme oranı ya da doğal büyüme oranı** olarak nitelenen büyüme oranı, veri üretim faktörleri ve teknoloji koşulunda, tam istihdam ve tam kullanım ile belirli bir zaman boyutunda ulaşabileceği en yüksek büyüme oranıdır. (AS-2014)

Büyüme aralığı: bir ekonomide potansiyel büyüme oranı ile fiili büyüme oranı arasında bulunan aralık olup, fiili durumun potansiyel durumdan uzaklığını gösterir. Doğal olarak amaç, fiili büyüme oranını potansiyel büyüme oranına yaklaştı-

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

arak, büyüme aralığını en düşük düzeye çekmektir.

Ekonomilerin nicel büyümeleri büyüme oranı ile ölçülür. Ekonomik büyüme oranı bir dönemde sağlanan ekonomik kaynakların mevcut kaynaklara oranıdır. Büyüme oranının hesaplanmasında fiyatlar kullanılır. Bir dönem boyunca (genellikle bir yıl) üretilen tüm üretim ve tüketim kaynaklarının değerlerinin dönem başı ekonomik büyüklüğe bölünmesi sonucunda dönemsel (örneğin, yıllık) büyüme oranı bulunur.

Büyüme değerleri fiyatlarla ölçüldüğünden, fiyat değişimleri dikkate alınmadan yapılmış hesaplama ile bulunan büyüme oranına nominal büyüme oranı denir. Nominal ya da parasal büyüme oranı, fiyat değişimlerini de içererek hesaplanmış büyüme oranıdır. Açık ki enflasyonist dönemlerde nominal büyüme oranları, fiyat değişimlerinden etkilendiğinden dolayı gerçeği yansıtmaz.

Enflasyondan arındırılmış fiyatlarla yapılan ölçüm sonunda bulunan bu büyüme oranına **reel büyüme oranı** denir. Tanımsal olarak belirtmek gerekirse reel büyüme oranı bir dönem içinde yaratılan kaynakların fiyat etkisinden arındırılmış değerleri toplamının başlangıç gelire oranıdır.

NOT: Reel büyüme oranı nominal büyüme oranından enflasyon oranının çıkarılması ile bulunur. (DS-2013)

Ekonomik büyümenin tüm ekonomi boyutundaki görüntüsü bireyler düzeyine indirildiğinde kişi başına büyüme oranına ulaşılır. **Kişi başına büyüme oranı, belirli bir dönemde (genellikle bir yıl) üretilen gelirin nüfusa bölünmesi ile bulunan orandır.**

Ulusal düzeyde gerçekleşen ekonomik büyümenin kişi başına gelir büyümesine ne oranda yansıtacağı, gelir artışı oranı ile nüfus artış oranı arasındaki farka bağlıdır. Nüfus artış oranının gelir artış oranına eşit olduğu durumda milli gelir artış oranı, kişi başına gelir artış oranına eşit olur. Nüfus artış oranının gelir artış oranından yüksek olması durumunda kişi başına gelir artış oranı milli gelir artış oranından düşük, nüfus artış oranının milli gelir artış oranından düşük olması durumunda ise, kişi başına gelir artış oranı milli gelir artışı oranından yüksek olur.

Yıpranma ve aşınmanın hesap edilmesinden ve gerekli payların ayrılmasından önce hesaplanan gelir artışı gayrisafi milli geliri oluşturur. **Gayrisafi milli gelirden yıpranma ve aşınma paylarını (amortisman) çıkardıktan sonra bulunan değere safi milli gelir adı verilir. (AS-2013), (DS-2014), (AS-2015)**

- **Gayri safi milli hasıla – Amortisman = Safi milli hasıla**
- **Safi milli hasıla + Amortisman = Gayri safi milli hasıla**

Yurt içi Gelir: Kaynağı hangi ülke olursa olsun, ulusal sınırlar içinde yaratılan gelirlerin toplamıdır.

Ekonomik büyüme tartışmalarında genellikle nicel hesaplamanın yapıldığı, nitel değişim ve gelişmelerin dikkate alınmadığı belirtilmiş olmakla beraber, gerek teknolojinin değişimi ve ilerlemesi, gerekse gelir dağılımında düzelmeler sonucunda sosyo-ekonomik koşulların daha da iyileştirildiği durumlarda gelişmiş ekonomilerde de nitel gelişmeler dikkate alınabilir.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

(AS-2015)

Nitel iyileşme, nicel ekonomik gelişme ile birlikte sosyal göstergelerdeki gelişmeleri ifade eder.

Ekonomik Büyüme Açıklayan Görüşler

Kapalı Ekonomi Modelinde Büyüme Dinamikleri

Dış dünyaya kapalı bir ekonomide Harrod-Domar modelinde büyüme emek ve sermaye faktörleri ile açıklanmaktadır. (DS-2014)

Modelin varsayımları şunlardır:

- **Emek gücü esnektir ve sabit reel ücret koşullarında istihdam edilmektedir,**
- **Emek sermaye bileşim oranı sabittir,**
- **Tasarruf oranı gelire göre değişmemektedir**
- **Teknolojik değişimler dikkate alınmamaktadır.**

Bu varsayımlar altında, tasarrufla oluşturulan sermaye emekle birleşerek gelir yaratmaktadır. Emekle sabit oranda birleşen sermayenin gelir yaratma kat sayısı sermaye/hasıla oranı ile gösterilir. **Dengeli bir büyüme için emek ve sermaye artış hızları aynı olmalıdır. (AS-2013)**

Sermaye/hasıla kat sayısı, bir ünite gelirin ne kadar sermaye ile gerçekleştirildiğini gösterir. **(AS-2015)**

İçsel büyüme modelleri, üretim faktörlerinin piyasa işleyiş mekanizmaları çerçevesinde oluşan değişimlerle verimliliğinin artırılarak daha yüksek gelir düzeyine ulaşılması olgusunu açıklar. Bu alandaki ilk çalışmalar Solow ile başlamıştır. İçsel büyüme modeli aynı faktörlere sahip ülkelerin farklı büyüme oranlarına ulaşmalarını açıklamak için geliştirilmiştir.

(AS-2014), (AS-2015)

Örneğin, Japonya'nın mucize büyümesinin kökleri eski feodal dönemlere dek uzanan geçmişten gelen köklü bir eğitim sistemine sahip olması ile açıklanır. **(DS-2015)**

Açık Ekonomi Modelinde Büyüme Dinamikleri

Açık ekonomi modelinde ekonomiler arasındaki ilişkiler iki kanaldan olur. **Bunlardan birisi dış ticaret ilişkisi, ikincisi ise reel yatırım ya da portföy olmak üzere, sermaye akımları ilişkisidir.** Reel yatırım alanında, neo-klasik ekonomi teorisi çerçevesinde, sermaye, tasarruf fazlası olan ve emek başına sermaye stoku yüksek olan ekonomilerden düşük tasarruf sahibi olan ekonomilere doğru hareket eder. Kişi başına geliri ve sermaye/emek oranı yüksek olan ekonomide kar oranı ve faiz oranı düşük demektir.

Dışa açık ekonomi modelinde büyüme etkileyen diğer bir kanal da Shaw hipotezi ile geliştirilmiş olan portföy yatırımları görüşüdür. Bu görüşte, spekülasyon amaçlı portföy fonlarının özellikle gelişmekte olan ekonomilerde sermaye noksanını giderme ve kur dalgalanmalarını yumuşatma işlevleri görebileceği ileri sürülmüştür.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Uluslararası portföy sermaye hareketleri, tasarruf ve sermaye kıtlığına bağlı olarak yüksek faizli ekonomilere yönelir ve bu durumda sermaye kıtlığı çeken ekonomilerde tasarruf açığı kapanırken, sermaye/emek oranı yükselir ve daha yüksek gelir düzeyine ulaşılabilir.

Açık ekonomi modelinde büyümeyi etkileyen diğer bir kanal da dış ticaret yolu ile dış talep destekli yatırım ve üretimin artırılmasıdır. **Merkantilist anlayışa dayalı bu model**, dış ticarete ticaretin yaratılması ilkesine dayanarak, üretimin düşük maliyetli yörelerde yapılarak, uluslararası ticarete konu edilmesini hedefler. **(DS-2015)**

Ekonomik Büyüme Unsurları Üzerinde Maliye Politikası Araçlarının Etkileri

Ekonomik büyüme konusunda devletin kullanabileceği araçları maliye politikası ve para politikası olarak iki ana grupta toplayabiliriz. Burada, konu maliye politikası açısından ele alındığından Merkez Bankası ve para politikası yoluyla devletin özel kesim yatırımlarına ve ekonomik büyümeye müdahale araç ve yöntemleri ayrıntılı olarak incelenmeyecektir.

Maliye politikası alanında vergiler ve harcamalar kanalıyla üretim faktörlerinin arz fonksiyonları etkilenebilir.

Vergilerin Etkileri

Günümüzün küreselleşme koşullarında iki konu ağırlık kazanmış bulunmaktadır. Bunlar, bir taraftan sermaye yatırımlarının yükseltilmesi açısından vergi yüklerinin hafifletilmesi, diğer taraftan ise sermayenin küresel yayılmasının kolaylaştırılması açısından vergi sistem ve yüklerinin uluslararası eşitlemeye yöneltmesidir.

Bir ünite gelir vergisinin tüketim ve tasarrufu kısma etkisi marjinal tüketim ve tasarruf eğilimlerine bağlıdır. Bir ünite vergi gelirinin kamu kesiminde tasarruf yaratma etkisi ise kamu gelirlerinin harcama ve tasarrufa tahsis eğilimlerine bağlıdır.

(AS-2013)

Arz-yanlı iktisat görüşüne göre, üretim faktörleri arzının vergi esnekliği yüksek olduğundan, üretimin ve vergi gelirlerinin artırılması için vergi oranlarının hafifletilmesi gerekir. Ulusal ekonomilerin uluslararası rekabete açılması arz-yanlı vergi politikası kuralını zorunlu kılmaktadır. Tasarrufların yükseltilmesi amacıyla vergi sisteminin daha çok harcamalara kaydırılması anlamlıdır. Diğer yandan, gelir vergisi sisteminde yüksek gelirlerde aşırı marjinal oran kullanılmaması faktör arzına olumlu etki yapar.

Emek arzı açısından emek gücünün üzerinde, gelir etkisinin ikame etkisinden yüksek olduğu vergi yapısı ve oranı uygulanır.

- **Verginin Gelir Etkisi:** Ortalama vergi yükünün emek arzını yükseltmesidir. **(DS-2013), (AS-2014)**
- **Verginin İkame Etkisi:** Marjinal vergi oranlarının emek arzını kısma etkisidir. **(AS-2014), (AS-2015)**

Kamu Harcamalarının Etkileri

Kamu harcamaları, çeşitli yollardan işletmelerin yatırım maliyetlerine olumlu katkı yapabileceği gibi, emek ve sermayenin verimliliğini yükseltici harcamalarda bulunup karlılığı etkileyerek yatırımları teşvik edebilir ve büyümeye katkı sağlayabilir.

Örneğin, hükümetler işletmelere yer tahsisi, ucuz kredi imkanı ya da ilk sermaye kolaylığı sağlayabilir. Devlet, en önemli

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

işlev olarak, yaygın eğitim hizmeti kurarak, kaliteli emek üretimi sağlayıp, sermayenin verimliliğini yükseltebilir

Sürdürülebilir Büyüme

Ekonomik büyüme, Rostow'un ünlü üçlü kalkınma aşamalarının son aşaması olup, uzun dönemde gerçekleştirilen bir durumdur. Ekonomik büyüme, kalkınma konusundan farklı olarak, istikrarlı bir süreç görüntüsü sergilerken, hem doğal kaynaklar hem de beşeri kaynak ve fikirsel kapasite üzerinde giderek artan bir baskı oluşturmaktadır. Ekonomik büyümede kullanılan kaynakların sınırları, aynı zamanda büyümenin de sınırlarını belirler.

Kullanılan kaynaklar, üretim faktörleri teknolojik gelişme ve ekonomik faaliyetin ortamı olan çevredir. Üretim faktörleri ve teknolojinin büyümesinde azalan verim yasası geçerli olur. Söz konusu kaynaklar devamlı olarak aynı tempoda artırılamazlar.

Gelişme konusu genellikle büyük ekonomilerle ilgili olduğundan, büyümenin sürdürülebilirliği tartışmaları, petrol, demir, bakır vb doğal kaynakların aşırı tüketimi ve gelecek nesillerin refah düzeyine etkileri etrafında şekillenmektedir. Tropik ormanların tüketilmesi ve asit yağmuru olarak bilinen çevre kirliliği, diğer bir deyişle çevrenin zehirlenmesi sadece büyüme hızını yavaşlatmakla kalmamakta, aynı zamanda insan sağlığı üzerinde de tahrip edici etki oluşturmaktadır

Üretim bir çevrede yapıldığı için, doğal kaynakların hızla tükeniyor olması ve çevre kirlenmesi de büyümeye sınır koyan önemli bir unsurdur. Küresel ısınma ve diğer çevre kirlenme koşulları da büyüme hızını sınırlandırmaktadır.

NOT: Elde edilen bireysel yarar bireysel maliyetten büyük olduğu için çevre konusu genellikle ihmal edilen bir konudur.

MALİYE POLİTİKASI VE EKONOMİK KALKINMA

Az Gelişmişlik Sorunu ve Kalkınma Ekonomisi

Az gelişmişlik kavramı gelişmiş ülkelere referansla yapılan bir tanımlamadır. 20. yüzyılda, özellikle de İkinci Dünya Savaşı sonrasında istatistiksel yöntemlerin gelişmesiyle beraber, ulusal ekonomilere ilişkin olarak daha ayrıntılı bilgi edinme imkanı ortaya çıktı ve gelir düzeyi ve yaşam standardı yüksek ülkelere göre daha düşük gelire ve yaşam standardına sahip ülkeler geri kalmış ya da az gelişmiş ülkeler olarak tanımlandı. Ancak bu kavramların diplomatik dile uygun olmadığı ve bir ölçüde aşağılayıcı olarak algılanması ihtimaline karşılık da gelişmekte olan ülkeler kavramı kullanılmaya başlandı.

Yüzyılın sonunda ise sermayenin küreselleşmesinin hızlanması ile beraber, yabancı yatırımlar için daha fazla imkan sağlayan ve bu yatırımlara daha cazip görünen ülkeler **yükselen piyasalar** olarak tanımlanır. (DS-2015)

Dünya Bankası'nın tanımlamasına göre dörtlü bir ayırım yapılmaktadır. Buna göre kişi başına gelir düzeyi (yuvarlanmış rakamlar olarak) 1000 doların altında olan ülkeler düşük gelir grubu, 1000-3700 dolar arası orta altı gelir grubu, 3700-11500 arası orta üstü gelir grubu, 11500 dolar üstü ise yüksek gelir grubu ülkeleri olarak tanımlanır.

Bu tanımlamanın bir sorunu **satın alma gücü paritesine** göre doların her ülkede mal karşılığının farklı olmasıdır. 1\$ ile Türkiye'de alınabilecek mal miktarı ile ABD'de alınabilecek mal miktarı farklı olabilir. Bu yüzden de satın alma gücü paritesi dikkate alınarak kişi başına gelir yeniden hesaplanmaktadır. (AS-2013)

Ekonomik kalkınma, bir ülkenin zenginleşmesi ile beraber, o ülkede yaşayan insanların yaşam standardının da artmasıdır. Buradaki ayırım, gelir düzeyinin refaha dönüşüp dönüşmediğine göre yapılmaktadır. (DS-2015)

Gelişmekte Olan Ülkelerin Özellikleri (AS-2014), (AS-2015)

- Kişi başına gelir düzeyi düşüktür. **Yoksulluk sınırı** bazı ülkelerde kişi başına günde 2 doların altına kadar düşebilmektedir. Bunun bir nedeni yatırım miktarındaki ve dolayısıyla mal ve hizmet üretimindeki yetersizliktir. Diğer bir nedeni de ekonomide parasallaşma düşük olduğundan, gelirin olduğundan düşük görünmesidir.
- Kişi başına gelirin düşük olmasının önemli sonuçlarından birisi tasarrufların düşük ve dolayısıyla sermaye birikiminin yavaş olmasıdır.
- Nüfus artış hızı yüksektir ve bu nüfusun önemli bir bölümü kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Dolayısıyla kentleşme oranı düşüktür.
- Üretim yapısı tarım ağırlıklıdır ve tarımsal üretim büyük ölçüde geleneksel yöntemlerle yapılmaktadır. Verimlilik düşük ve gizli işsizlik yaygındır. Kente göçle beraber, sermaye birikimi yetersiz ve **beşeri sermaye** düşük olduğundan, işsizlik artmaktadır.
- Gelir dağılımı adaletsiz bir yapı arz etmektedir. Zenginlik dar bir kesimin elinde birikmekte ve bu kaynaklar verimli alanlardan ziyade üretken olmayan, rantı yüksek alanlara yönelmektedir. Geniş bir kesimin temel ihtiyaca

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

yönelik tüketimi yetersiz iken dar bir kesimin lüks tüketimi yüksektir.

- Eğitim düzeyi düşüktür. Bu durum bir yandan üretim sürecinde insanların verimliliğini düşürürken, diğer yandan da sosyal kalkınma açısından bir engel teşkil etmektedir. Ülke yönetiminde bireylerin söz sahibi olması, temel haklar konusundaki sorunlar ve bireylerin kendilerini ifade etme imkanları kısıtlıdır.
- Sağlık hizmetlerinin miktarı ve kalitesi düşüktür. Bunun bir nedeni düşük eğitim düzeyinden kaynaklanan bilinçsizlik iken diğer bir nedeni sağlığa ayrılan kaynakların yetersizliğidir. Bu yüzden de bireylerin yaşam süresi kısa, çocuk ölümleri yüksektir.

- **Ekonomik Kalkınma:** Ekonomideki yapısal dönüşüm sonucu verimlilikte ve üretim kapasitesinde meydana gelen artışın sosyal, siyasal ve kültürel gelişmeyi besleyerek insanların yaşam standardını arttırmasıdır.
- **Yoksulluk Sınırı:** Bireyin beslenme, giyim, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli gelir miktarıdır.

Beşeri Sermaye: Bireysel bilgi, beceri ve yeteneklere dayanan üretim kapasitesidir.

NOT: Az gelişmiş ülkelerin önemli bir çoğunluğu otoriter siyasal rejimlerle yönetilmektedirler. Gelişmiş ülkelerde çoğunlukla hakim olan ve bireyin kararlarının önemsendiği demokratik yönetimlerden farklı olarak, bir birey veya grubun baskı ile yönettiği bu ülkelerde, toplumun geniş kesimleri karar süreçlerinin dışında kalmaktadır.

Ekonomik Kalkınma ve Yapısal Dönüşüm

Gelişmekte olan ülkelerin kısır döngüden nasıl çıkacakları önemli bir sorudur. Kalkınma sürecini 1950'li yıllarda anlamaya çalışan ekonomistlerden birisi Lewis'tir. **Lewis'in ikili yapı modeli, (DS-2014)** ekonomik gelişme sürecini genel olarak geleneksel tarım toplumu ile modern sanayi toplumu ayrımını yaparak açıklamaya çalışır. Bu modelde tarım sektöründe fazla nüfus olduğundan, iş gücünün üretime marjinal katkısı sifıra yakındır. Diğer taraftan sanayi sektöründe yeterli istihdam olmadığı için iş gücünün marjinal katkısı yüksektir. Tarımdan sanayiye iş gücü transfer edildiği zaman, tarımsal üretimde bir azalma olmazken, sanayi sektöründe üretim artacağından, toplam üretim artacaktır. Artan gelirin bir bölümü sanayi yatırımlarına yönlendirildiğinde ek istihdam yaratılacak ve tarımdan sanayiye nüfus transferi hızlanacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerde tarımdan kaçış ve şehirlere göç ile beraber, kaynak ve bilgi birikimindeki yetersizlikler nedeniyle yeterince yatırım yapılamaması sonucu, üçüncü bir sektör olarak hizmet sektörü ortaya çıkmıştır

Üçlü Ekonomik Yapı: Gelişmekte olan ülkelerde geleneksel tarım yapısından modern sanayi yapısına geçerken ortaya çıkan hizmet ağırlıklı kentsel/informel sektörü içeren ekonomik yapıdır. **(DS-2013)**

Yapısal Uyum: 1980'lerde en etkin kalkınma politikası ile eş anlamlı olarak kullanılan, piyasa aksaklıklarını gidererek ekonominin arz tarafını güçlendirmeyi amaçlayan kalkınma stratejisidir. **(AS-2014)**

Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Maliyesinin Yapısı

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Az gelişmişlik sadece kişi başına gelir ile değerlendirilmez. Bir ülkede ekonomik yapıdaki gelişmişlik ile siyasal yapı, hukuk sistemi ve kurumsal yapı arasında doğrudan bağlantılar vardır. Bunlar içerisinde en önemli kurum devlet yapısıdır.

Sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle teşvik edici mekanizmaların geliştirilmesi, teknolojik gelişmelerin desteklenmesi amacıyla yapılacak araştırma-geliştirme (AR-GE) harcamalarının desteklenmesi, yatırım ortamını iyileştirecek altyapı yatırımlarının yapılması, piyasa mekanizmasının etkin işleyebilmesi için mülkiyet haklarının, ticari ilişkilerin ve iş sözleşmelerinin düzenlenmesi işlevi de ancak etkin işleyen bir devlet ile gerçekleşebilir. Kısacası, hakim görüş devlet müdahalelerinin azaltılması olsa bile, kalkınmayı hızlandıracak temel hizmetlerin önemli bir bölümü devlet tarafından sunulmaktadır.

Bütçe Süreci ve Siyasal Karar

Devletin hangi hizmetleri ne kadar sunacağı, bu hizmetler için ne kadar harcama yapacağı ve bu harcamalar için ne kadar ve hangi kaynaklardan vergi alacağı, vergi gelirlerinin yetersiz kalması halinde ne kadar ve hangi kaynaklardan borçlanacağı bütçe sürecinde belirlenir. Bütçe süreci ise siyasal bir karardır. Bu karar süreci seçmenin oyu ile şekillenen yasa ve yürütme gücünü elinde bulunduran kurumlar eliyle işler.

Kamu Harcamalarının Yapısı

Kalkınmanın hızlandırılması için devletin sunduğu hizmetlerin miktar ve bileşimi önemlidir. Genel kamu hizmetleri, fiziki sermayenin güçlendirilmesi için yapılacak altyapı harcamaları, beşeri sermayenin güçlendirilmesi için yapılacak eğitim ve sağlık harcamaları ve savunma harcamalarının ele alınması gerekmektedir.

Kalkınma sürecini olumlu etkileyecek önemli iki harcama kalemi, fiziksel altyapı ve beşeri sermaye harcamalarıdır.

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisi sermaye birikimi yetersizliğidir. Özel sektör büyük yatırımlar yapacak sermaye birikimine sahip olmadığı gibi, yatırım yapmanın önündeki önemli engellerden birisi girişimcilik kültürünün zayıflığı ve gayrimenkul rantı gibi daha az riskli para kazanma yollarının mevcut olmasıdır. Bu yüzden devletin sermaye yetersizliği halinde doğrudan üretim alanlarına girerek yatırım yapması gerekebilir.

Kamu Gelirlerinin Yapısı

Kamu harcamalarının finansmanı için devletin gelir elde etmesi gerekmektedir. Kamu gelirlerinin en sağlıklı ve kalıcı kaynağı vergilerdir.

Gelişmekte olan ülkelerde kamu gelirleri açısından en önemli sorunlardan birisi vergi kapasitesinin düşük olması ve vergi gayretinin yetersiz olmasıdır. Bu sorunun varlığı sadece gelir düzeyinin düşük olması ile ilgili değildir. Bu ülkelerde aynı zamanda gelir idaresinde de kurumsal kapasite yetersizliği vardır. Vergi reformları sıklıkla gündeme gelir, vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payı yüksektir. **(AS-2014)**

Kuznets Hipotezi'ne göre, gelişme sürecinde, ilk aşamalarda hem yapısal nedenlerle hem de sermaye birikimi ihtiyacı nedeniyle gelir dağılımı bozulurken, gelişmenin ileri aşamalarında gelir dağılımı düzelmeye başlar. **(AS-2015)**

- **Vergi Kapasitesi:** Bir ekonomide, veri üretim düzeyinde, mevcut vergi sistemi ile toplanabilecek vergi miktarıdır.
- **Vergi Gayreti:** Bir ekonomide vergi idaresinin vergi toplama ve vergi mükelleflerinin vergi ödeme çabaları sonucunda vergi kapasitesinin kullanılabilen bölümüdür. **(AS-2015)**

Kalkınmanın Finansmanı ve Kalkınmacı Devlet

Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisi, belki de en önemlisi, kalkınma sürecinde ihtiyaç duyulan kaynakların finansmanıdır. Sermaye birikimi yetersiz olan bu ülkelerin gelişmesinin ilk aşamalarında öncelikli hedef, sermaye birikiminin artırılması ve yapılacak yatırımlar için kaynak yaratılmasıdır. Geliri düşük olan bu ülkelerde **tasarruf/gelir oranı** yetersiz olduğu gibi, mevcut tasarruflar da verimsiz alanlara yatırılmaktadır.

Tasarruf/Gelir Oranı: Bir ekonomide toplam tasarrufların milli gelire oranıdır.

Bir ülkede tasarruflar üç kaynaktan sağlanmaktadır: Yurt içinde özel sektörün yaptığı tasarruflar, devletin tasarrufları ve dışarıdan gelen yabancı tasarruflar.

Kalkınmacı devlet anlayışı, devletin finansal kaynakları stratejik sanayi sektörlerine tahsis etmesi ile hızlı gelişmenin sağlanabileceğini savunmaktadır. Kamu tasarrufları ekonomik büyüme oranlarını büyük ölçüde etkiler. **(AS-2013)**

1970'lere kadar hakim olan kalkınmacı devlet anlayışının temel özellikleri: **(AS-2013)**

- **Planlama**
- **İthal ikamesi**
- **Sabit döviz kuru**
- **Devlet müdahalesi**
- **Kamusal yatırımlar**

Toplam kamu gelirleri ile yatırım dışındaki kamu giderleri arasındaki fark olarak tanımlanan **kamu tasarrufları**, devletin yurt içi yatırıma ne kadar katkıda bulunabileceğini gösterir. **(AS-2014)**

Küresel Ekonomik Dönüşüm ve Devletin Değişen Rolü

Küresel ekonomik yapıdaki dönüşüm, devleti bir ikileme karşı karşıya bırakmaktadır. Küresel ekonomik gelişmelerden pay alabilmek için, ülkeye sermaye çekmek amacıyla vergi yapılarının ve kurumsal yapının yeniden düzenlenmesi, uluslararası ekonomik etkinlik açısından kaçınılmaz hale gelmektedir. Diğer taraftan, bu hızlı gelişmeye karşılık, ulusal sınırlar içerisinde küreselleşmeden zarar gören kesimlerin kayıplarının telafi edilmesi gerekmektedir. Maliye yazınında birincisi etkinlik, ikincisi ise telafi hipotezi olarak anılmaktadır.

Küreselleşme, **sosyal adalet ve büyüme** arasındaki ikilem dışında, sadece büyüme açısından da ikilem yaratmaktadır. **(DS-2014)**

Arz Yanlı Ekonomi Yaklaşımı: Üretim maliyetleri üzerindeki vergi ve benzeri yüklerin hafifletilmesi ile büyümenin hızlanacağı ve beklendiğinin aksine vergi gelirlerinin artacağını savunan görüştür. **(AS-2015)**

Küreselleşmenin olumlu bir yönü ise gelişmekte olan ülkelere yönelen yabancı sermayedir. **Yükselen piyasalar** olarak tanımlanan gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarının doğru yönetilmesi halinde, yabancı sermaye gelişmekte olan ülkelerin sermaye ihtiyacını olumlu etkileyebilir.

Sıcak para denilen sermaye türü, genişleme döneminde ülkeye kolay girebilmekte ve büyümeyi hızlandırmaktadır. Ancak daralma döneminde hızla kaçan sermaye, bazen getirdiğinden daha fazlasını götürülebilmektedir. Son küresel krizde daha da belirgin hale gelen bu soruna karşılık **Tobin Vergisi** bir çözüm olarak düşünülmektedir.

Tobin Vergisi: İstikrarsızlık yaratan etkilerin hafifletilmesi amacıyla kısa vadeli sermaye hareketleri veya sıcak para olarak adlandırılan finansal hareketler üzerinden alınacak düşük oranlı vergidir. **(AS-2014), (AS-2015)**

ÜNİTE-4

TÜRKİYE'DE EKONOMİK KALKINMA VE BÜYÜME SORUNLARI

Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Büyüme

Bir ülkenin kalkınması ve büyümesi, kesinlikle birbiri ile ilişkili olmakla birlikte, biri sadece ekonomik göstergelerde, diğeri ise ekonomik ve sosyal göstergelerde ifadesini bulan iki farklı ölçütle değerlendirilir. Ekonomik büyüme üretim imkanlarının artması sonucunda milli gelirin artışı şeklinde nicel olarak ölçülür.

Buna karşın ekonomik kalkınma kentleşme, okuma-yazma oranının yükselmesi, tarım sanayi dengesinin sanayi lehine gelişmesi, bebek ölüm oranları, ortalama yaşam beklentisi ve hepsinden daha da önemli olarak, ekonomik verimliliğin yükselmesi gibi sosyal ve ekonomik ölçütlerle ifade edilir.

NOT: Ekonomik büyüme ile kalkınma arasındaki temel fark, yaşam standartlarında meydana gelen değişikliğin içerilmesidir. (AS-2013)

Ekonomik büyüme milli ve kişi başına gelirdeki artış ile ilgili olduğu halde, ekonomik kalkınmada gelirdeki nicel artışa ek olarak, **İnsani Gelişme Göstergesi** olarak bilinen ölçüt de dikkate alınır.

İnsani Gelişme Göstergesi (İGG) ülkelerde izlenen yaşam uzunluğu, okuryazar oranı ve yaşam kalitesi göstergelerini içeren bir ölçümdür. Ölçüm sonucunda ülkeler gelişmişlik göstergelerine göre sıralanarak, ülkelerin gelişmiş ya da gelişmemiş oldukları hakkındaki bilgiler oluşturulmaktadır. Göstergede yer alan kat sayılar 1990 yılında Pakistanlı ekonomist **Mahbub ul Haq** tarafından geliştirilmiştir ve 1993 yılından itibaren Birleşmiş Milletler Gelişme Programı tarafından hesaplanarak yayınlanmaktadır. (DS-2015)

İnsani Gelişme Göstergesi ülkelerde başlıca üç alandaki gelişimleri göz önünde tutar:

- Uzun ve sağlıklı bir yaşam; ölçümü, ortalama yaşam süresi ile yapılır.
- Bilgi; ölçümü, okur yazar oranı ve ilköğretim, lise ve üniversite dereceleri ile yapılır.
- Yaşam düzeyi; ölçümü, kişi başına düşen gelir ve alım gücünün ABD doları ile yapılır.

İGG ekonomik büyümeyi de içerisine alır. Her iki ölçümde de kişi başına gelir hesaplamalara dahil edilir. (AS-2013) Türkiye, İnsani Gelişme Göstergesi'nde, 2011 yılında 187 ülke arasında 92. sırada yer almaktadır.

Sosyal Tasarruf Oranı: Üretilen milli gelirden kamusal amaçlara tahsis edilen fonlardır. (AS-2014)

Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde Kalkınma Çabaları

1923-1929 döneminde **liberal uygulamalara** yönelinmeye başlamıştır. (AS-2014)

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

1923 yılında çıkarılmış olan Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkatı (AS-2015) bu dönemde bazı ufak değişikliklerle yasaleştirilerek uygulamaya sokulmuştur. Bu yasa, adından da anlaşılacağı üzere, geçici olup 15 yıl için uygulamaya konulmuş ve 1928 yılında sona ermiştir.

Bu dönem ilk uçak sanayi kuruluşuna da sahne olmuştur. 1925 yılında Tayyare ve Motor Türk Anonim Şirketi'nin kuruluşu ile uçak sanayine adım atılmıştır.

Ayrıca, 1927 yılında yine 15 yıllık süre için Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkartılmıştır. Bu yasa da ruhu ve uygulaması itibarıyla, piyasa kurallarına dayalı ve liberal anlayışı yansıtır.

1929 yılında Dünya Buhranı ile aynı anda, gümrüklerini uzun süre denetim altına alamayan Türkiye'de de döviz krizi yaşanmış, **1930 yılına gelindiğinde ise Türkiye artık sınırlarını denetleyen bağımsız bir ekonomi konumuna ulaşmıştır. 1929 yılında Milli İktisadiyat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştur. Milli ürünlerin kullanılması ve tasarrufun yükseltilmesi propağandası yapan Milli İktisadiyat ve Tasarruf Cemiyeti kısa süre içinde Sanayi Kongresi ve Ziraat Kongresi toplantılarını gerçekleştirmiştir ve böylece devletçi politikaların temelleri atılmıştır.**

1934 yılında Birinci Sanayi Planı ile devletçilik başlatılmış oldu. (DS-2014) Birinci Sanayi Planı'nda mensucat sanayi, maden sanayi, selüloz sanayi, seramik sanayi ve kimya sanayi olmak üzere beş alan üzerinde yoğunlaşmıştır. Eti-bank ve Sümerbank gibi dev kuruluşların da kurulduğu bu dönemde sanayileşmenin başlatılması yolunda önemli hamleler yapılmıştır. **(DS-2013)**

1930'larda uygulamaya koyulmuş olan devletçilik dönemini sadece ekonomik yapılanma ve büyüme aşaması olarak görmek yanlış olur. 1930'lar döneminde, 1923-29 liberal dönemdekinden farklı olarak, sosyal kalkınma çabalarının da yoğun olduğu görülmektedir

1950, çok partili dönemin başlangıç yılıdır. İktidar değişikliğinin arifesinde 1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşta yıkılmış **Avrupa'yı ayağa kaldırma projesi olarak Marshall Planı devreye** sokulmuştur. **(AS-2015)**

Marshall Planı, Türkiye'de demir yolu projesinin karayolu politikasına dönüşmesine ve tarım alanında hızla makineleşerek tarımdaki gizli işsizlerin kentsel alanlara yönelmesine yol açmıştır. **(AS-2015)**

Türkiye, 1958 yılına ağır borçlu olarak ulaşmış bunun üzerine, Türkiye alacaklı devletlerle **Paris Anlaşması'nı** imzalayarak borçlarını uzun vadeye atmak (konsolidasyon/moratoryum) zorunda kalmıştır. **(AS-2015)** Moratoryum ile sonlanan 1950-1958 döneminde millî gelirden yıllık ortalama % 7,3 oranında büyüme sağlanmıştır. Bu dönem 1960 askerî müdahalesi ile kapanmıştır.

1960'lar ve 70'ler Planlı Kalkınma Aşamaları

Ülkemizde 30 Eylül 1960 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı'nı kuran yasa kabul edilerek, planlı ekonomiye geçişin yasal temelleri oluşturulmuştur. (DS-2015) Planlama-Programlama-Bütçeleme Sistemi (PPBS) oluşturulur. Çoğu gelişmekte olan ülkeler 1960'lar ve 1970'lerde ünlü ekonomist Tinbergen tarafından geliştirilmiş planlama ve girdi-çıkıktı yöntemini kullanmıştır. Türkiye'de de 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve planlama dönemine girilmiştir. **(AS-2014)**

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Planlama dönemlerinde iç tasarruflar yetersiz olduğundan kalkınma için gerekli kaynak **dış tasarruflardan sağlanmıştır.** (AS-2013)

Planlama dönemlerinin temel öngörüsü tarım ve sanayi kesimi arasındaki dengeli büyümenin sağlanmasıdır. (AS-2013)

1963-1967 yılları arasını kapsayan ve Harrod-Domar büyüme modeline dayanan, dış kaynağa başvuran, ithal ikameci ve devlet müdahaleci Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yılda % 7 oranında büyüme öngörülmüştür. (DS-2013)

Planlama ile girilmiş olan yeni dönemin en önemli özelliği, 1950-1958 döneminde sürdürülen liberal ve serbest ticaret politikalarının yerine ithal ikameci ve korumacı politikaların geçirilmesidir.

Bu süreç iki önemli olumsuzluk barındırır. Bunlardan birincisi, dış dünyadan alınan girdilerin genellikle patent anlaşmaları ile ithal edilmelerinin bunların içeride kopyalanması önünde önemli bir engel oluşturmasıdır. **İthal ikameci politikanın başarısız olmasındaki asıl etken bu uygulamadır.** (AS-2013)

İkincisi ise dışa kapalı korumacı politika uygulamalarında, iç piyasada etkin rekabetçi ortam yaratılmadığı sürece, güçlü üretici firmaların oluşumunun engellenmesidir.

Plan ayrıca, ekonomik büyüme hedefleri yanında, ödemeler dengesinin gözetilmesi, gelir dağılımının düzeltilmesi, vergi reformunun yapılması gibi amaçlar yanında, nüfus politikası ve sosyal adaletin sağlanması gibi sosyo-ekonomik sorunlara da el atmış, böylece ekonomik veriler üzerinde değil, sosyal verilerde de etkin toplumsal dönüşümler oluşturmayı hedeflemiştir.

Ülkemizde aynı doğrultuda hazırlanan ikinci Beş Yıllık Plan'dan sonra gelen Üçüncü Beş Yıllık Plan dönemi, planlama aşamasında daha güçlü ve kapsamlı bir yer işgal eder. Üçüncü Plan'da milli gelirden sanayi kesiminin % 23 oranından % 40 oranına çıkarılması, buna karşın tarım kesiminin % 28'den % 10'a indirilmesi amaçlanmıştır.

1979 yılına olağanüstü döviz krizi ile ulaşılmıştır. Bu krizin önemli bir nedeni sanayide uygulanan patent anlaşmalarına bağlı ithal ikameci montaj politikasıdır. Bu politikada sanayi üretimi için girdi ithal ediliyor, buna karşın montaj hattında üretilen ürünler dış dünyaya satılamıyordu. Böylece sanayide büyüme kaçınılmaz olarak döviz sorunu yaratıyordu. Bu süreçte ayrıca Kıbrıs olayı, **ABD'nin ambargosu ve özellikle de 1974 ve 1976 petrol şokları da ekonominin büyük bir döviz krizine girmesine neden olmuştur.** (AS-2015)

1980 Sonrası Ekonomi Politikaları

1980 sonrası uygulanan ekonomi politikası geçmiş dönemlerdekinden hayli farklıdır. **Farklılık, ekonominin ihracata yönelik liberal ve monetarist (parasalcı) politikalara yönelmesindedir.**

1980'li yıllar Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Planlama sürecinin devam ediyor olmasıyla beraber, 1980'lerde serbest ekonomi politikaları hakim olmuş ve ekonominin dışa açılımı sağlanmıştır. **Bu dönemde devletin etkinliği azaltılarak kamusal yatırım harcamaları kısılmıştır.** (AS-2014)

Hazine'nin Merkez Bankası'ndan borçlanmasına sıkı limit getirilerek kamu açıklarının finansmanında bankalar sistemin-

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

den borçlanmaya gidilmesi, faiz oranını yükselterek ekonomiye dış ve iç kaynaklı döviz girişi sağlamıştır. Böylece dış ödemelerde oluşan ticari açık, sermaye hareketleri ile kısmen daraltılmış, daha doğrusu, ticari açık sermaye hareketleri ile finanse edilmiştir. Sıcak para mekanizması bu olayla ortaya çıkmıştır. **(AS-2013)**

Korumacı ve ithal ikameci dönemde gerekli sanayi hamlesi yapılamamış olduğundan, bu dönemde emek baskılanarak ve sermaye üzerindeki kamusal yükler hafifletilerek dış ticarete nispi olarak avantaj sağlanması yoluna gidilmiştir. Buna karşın, cari açık halledilemediği için faizler yükselterek ekonomiye sıcak para girişi yolu açılmıştır. (AS-2014)

2000'lerde "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

1980'lerin Monetarist ve sermaye yanlı politikalarının 1990'lara taşıdığı yük ve dönemin sonuna doğru yaşanan krizler bir taraftan enflasyonun önlenemez yükselişini kamçulamış, diğer taraftan cari açığı olağanüstü boyutlarda büyütüştür. Bu nedenle ekonomi 1999 yılında IMF'nin izleme programına alınmış, bu sürecin de sonuçsuz kalması üzerine, 2000 yılı başında IMF ile stand-by anlaşmasının imzalanması zorunlu hale gelmiştir. IMF ile yapılan stand-by anlaşmasında ağırlıklı olarak öne çıkan ana hedef, borçların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve enflasyonun denetlenmesidir.

İstikrar programı Kasım 2000'deki öncü şok ve Şubat 2001'deki derin şok ile kendi olağan süresini tamamlamadan çökmüştür. 2001 yılında ekonomi %9 dolayında küçülmüştür. Şubat krizi ertesinde Güçlü Ekonomiye Geçiş adı altında yeni bir program başlatılmıştır. Bu program IMF programının genel hatlarını taşıyor olmakla beraber, iki temel noktada farklılık göstermektedir. Bunlardan birincisi, enflasyon hedeflemesinden vazgeçilmesi, ikincisi ise döviz kurunun dalgalanmaya bırakılmasıdır.

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı dört ana ilkeyi kapsar. Bunlar; (DS-2014)

- **Faiz dışı fazla oluşturabilmek için kamu reel harcamaları artış hızının milli gelir artış hızının altında tutulması,**
- **Ücret artışlarının sınırlandırılarak sağlanacak fonların tasarrufa yönlendirilmesi,**
- **Özeleştirmelerle yaratılacak fonların faiz ve borç ana-para ödemesinde kullanılması**
- **Faiz karşılığında alınacak dış krediler ve IMF yardımlarının da borç itfasında kullanılmasıdır.**

Kamu Kesimi ve Ekonomik Kalkınma İlişkisi

Ekonominin bütünselliği içinde kamu ve özel kesimlerin birbiri ile ilişkisi özel kesimin nispi olarak güç ve büyüklüğüne bağlı olarak gelişir. Özel kesimin henüz tam olarak gelişmediği ve desteğe gereksinme duyduğu dönemlerde kamu kesimi özel kesime destek verecek şekilde gelişir.

Kamu gelirlerinin kalkınma ile ilişkisi iki açıdan ele alınabilir. **Birincisi, toplumsal kararlar çerçevesinde milli gelirin ne kadarının kalkınma için kullanılacağı kararı, ikincisi ise kalkınmanın kamu kesimi ile mi yoksa özel kesim ile mi gerçekleştirileceği yolundaki seçıştır.**

Kalkınma çabalarının başarı ile yürütülmesinin iki önemli koşulu bulunmaktadır. Birincisi, kalkınma çabaları, özellikle de insan kaynaklı nitelikli kalkınma olgusu kamu kesimi eli ile daha etkili yürütülür. Bu nedenle kamu kesiminin elinde bu

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

amaca tahsis edilebilecek yeterince fon bulunmalıdır.

İkincisi de gerek iç gerek dış güçler siyasal güç üzerinde piyasacı davranılması yönünde aşırı baskı oluşturabilecek güçte olmamalıdır. Bu iki ölçüte göre Türkiye'de kalkınma çabaları, özellikle de insani gelişme ölçütlerinin iyileştirilmesi açısından, Cumhuriyet'in ilk dönemleri ve devletçilik dönemleri, dönemin kısıtlı imkanlarına karşın, oldukça olumludur. Buna karşın, örneğin 1980'ler ve özellikle de 2000'li yıllarda ekonomik istikrar ve büyümeye önem verilmiş, ekonomik kalkınma çabaları ise ikinci plana atılmıştır.

MALİYE POLİTİKASI VE GELİR DAĞILIMI

Gelir Kavramı: Önemi, Türleri ve Kaynakları

Gelir, modern ekonomilerde parasal olarak ifade edilir. **Nominal (parasal) gelir** bir bireyin belirli bir sürede akım halinde sahip olduğu parasal değer toplamıdır. Enflasyonist dönemlerde nominal gelirin gerçek satın alma gücünü bulabilmek için fiyat değişimleri karşısında düzeltme yapılır.

Reel gelir nominal gelirin enflasyona göre düzeltilmiş halidir. Üçüncü bir gelir türü ise tatmindir. Tatmin ya da psikolojik gelir veya haz duygusu bireyin çeşitli şekillerde ve ortamlarda yaşadığı, parasal değerle ifade edilmeyen haz duygusudur.

Akım gelir, bir dönem içinde bireyin elde ettiği ekonomik değerlerin toplamıdır. Bireyin akım olarak gelir elde etme kaynakları iki grupta toplanabilir. Birinci grupta birey akım olarak faktör geliri elde eder. En genel gelir sağlama kanalı faktör piyasalarında **ücret, kar, faiz ve rant** şeklinde elde edilen faktör getirisidir. **(DS-2015)**

Bireyin ikinci grup gelir sağlama kanalı ise faktör geliri dışı gelir sağlama kaynaklarıdır. Bu gelir sağlama kaynağının birisi aile çevresidir. Bireyin faktör dışı gelir elde etmesinin diğer kanalı ise devletin sağladığı çeşitli sosyal desteklerdir.

Kamu ve özel kesim tarafından talep edilerek istihdam edilen faktörlerin sağladığı faktör paylarının dağılımı birincil gelir dağılımını oluşturur.

- **Birincil Gelir Dağılımı:** Kamu ve özel kesimde üretime giren üretim faktörlerinin dönemsel akım olarak elde ettikleri faktör paylarının dağılımından oluşur. **(DS-2013)**
- **İkincil Gelir Dağılımı:** Birincil gelir dağılımının kamusal araçlarla kamu tercihlerine uygun olabilecek şekilde yeniden dağılımıdır. **(DS-2014)**

Birey, faktör gelirlerinin tüketim dışı tasarruflarını birikim olarak toplayarak stok birikimine dönüştürür. Stok birikimi aile fertlerinden devreden miras veya üçüncü bireylerden gelen bağışlarla da oluşturulabilir. **Stok birikimi**, akım gelirden ayrılan tasarruflar yanında, bağış ve yardımların oluşturduğu birikim toplamıdır. Stok birikimi bir tür sermayedir.

Gelir Dağılımı

Klasik ve Neo-klasik teoriye göre, üretim faktörleri piyasalarda yarattıkları marjinal yararın karşılığını ücret, kar, faiz ve rant şeklinde faktör payları olarak alırlar. Klasik dönemde esnek emek ve rekabetçi piyasa koşulları altında, tam istihdam varsayımına da dayalı olarak gelir adaletsizliğinin olmadığı görüşü yaygındı. Bu nedenle geçmiş dönemlerde gelir dağılımı ciddi bir sorun olarak görülmediği gibi, doğal olarak, yeniden dağılım da maliye konuları arasında yer almaz.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Gelir dağılımı hem sosyal adalet hem de ekonomik etkinlik açılarından önemlidir. Bir defa, gerek bireysel gerek ailesel gelir dağılımı bir ekonomideki fakirlik ya da yoksulluğun yaygınlığını ifade eder. En yüksek ve en düşük gelir dilimleri arasındaki fark sosyal dengesizliği ve ona bağlı olarak da adaletsizliği gösterir.

Yeniden gelir dağıtım politikası, genel olarak, toplumun bir kesiminden alınan değerlerin, başka bir kesimine aktarılması olarak tanımlanabilir. Yeniden gelir dağıtım politikası iki farklı teoriye dayandırılır.

Bunlardan biri Pareto Kuralı, diğeri ise Hicks-Kaldor Telafi Kuralıdır.

Hicks-Kaldor telafi kuralı şöyle gösterilebilir: (DS-2015)

$$\Delta WB \geq \Delta WA$$

- **Mali Rant:** Bireyin ya da grubun kamusal politikalardan net yarar sağlamasıdır.
- **Mali Sömürü:** Bireyin ya da grubun kamusal politikalara net katkı yapmasıdır.

Gelir dağılımı, genelde aşağıda kısaca belirtildiği gibi dört grupta ele alınabilir.

- Yaygın olarak kullanılan gelir dağılımı ölçütü, bireylerin ya da ailelerin gelirlerinden oluşan bireysel gelir dağılımıdır.
- Bireyler farklı statülerde üretim elemanı olarak üretime katılıp gelir elde ederler. Farklı gelir statüleri itibarıyla yapılan bu dağılım modeline fonksiyonel gelir dağılımı adı verilir.
- Ekonomik faaliyetler tarım, sanayi ya da hizmetler olarak farklı sektörlerde yürütülür. Farklı sektörlerde yaratılan gelirler itibarıyla yapılan gelir dağılımı modeline sektörel gelir dağılımı adı verilir.
- Bir ülkede farklı bölgelerde yaşayan birey ve aileler farklı gelir düzeyinde bulunabilir. Bölgeler itibarıyla gelir dağılımı olarak adlandırılır.

Gelir Dağılımının Ölçüm Yöntemleri

Türkiye’de de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet Planlama Teşkilatı’nın (DPT) yayınlarında kullanılan ölçütte, nüfusun yüzdelere bölünmüş dilimlerine isabet eden gelirin yüzde dilimleri gösterilmektedir.

Nüfus bölümlerine denk düşen gelir dilimleri, diyagram olarak, Lorenz eğrisi ile de gösterilebilir. (DS-2015)

Gini katsayısı, fiili eşitsizlik alanının tam eşitsizlik alanına oranı ile elde edilir. Gini katsayısı 0 (sıfır) yaklaştıkça ülkenin gelir dağılımı adaleti yükselir. **Örneğin A ülkesi için Gini katsayısı 0,3 B ülkesi için 0,8 ise A ülkesindeki gelir dağılımı daha adaletlidir. (DS-2013)**

Maliye Politikası ve Yeniden Gelir Dağılımı

Birincil gelir dağılımının toplumsal tercihlere uymaması durumunda maliye politikası araçları olan kamu harcama ve gelir sistemi aracılığıyla ikincil gelir dağılımına geçilmesi sağlanabilir.

Birincil gelir dağılımından ikincil gelir dağılımına geçiş, diğer bir deyişle gelirin yeniden dağılımının sağlanması, toplumda bir kesimden (nispi olarak zengin kesimden) diğer kesime (nispi olarak yoksul kesime) aktarım yapmayı gerektirir. Yuka-

rida belirtildiği gibi, refah ekonomisi çerçevesinde bu tür aktarımın meşrulaştırılabilmesi, Pareto hipotezi bağlamında bireyler arası refah bağlantısı olması, Hicks-Kaldor hipotezi bağlamında ise gelir aktarımı ile sağlanan toplumsal yararın toplumsal fedakarlığa eşit, tercihen ondan yüksek olması koşuluna bağlıdır.

Kamu Harcama Sistemi

Kamu harcamaları, cari harcamalar ile birincil gelir dağılımı, transfer harcamaları ile de ikincil gelir dağılımı üzerinde etkili olmaktadır.

- **Sosyal Destek:** Yaşlılık, çeşitli fiziksel sakatlık vb. gibi nedenlerle fiilen çalışmayacak durumda olanlara sağlanan destek hizmetleridir.
- **Sosyal Politika:** Çalışma özü ve engeli olmadığı halde ekonomik koşullardan dolayı çalışma imkanı bulamayan işsizlere ve çalıştığı halde yeterli gelir elde edemeyenlere sağlanan ekonomik destektir.

Kamu Gelir Sistemi

Kamu gelir sistemi içinde gelirin yeniden dağılımına katkı yapabilecek mekanizma vergilerdir. **Borçlanma da bir tür kamu geliridir. Ancak borçlanma geliri yeniden değiştirirken düzeltmez, tam tersi bozar.**

Gelir üzerinden alınan doğrudan bir vergi olan gelir vergisi, yükümlünün bireysel ve ailesel durumu yanında gelir kaynağını da dikkate aldığından, vergi ödeme gücüne en fazla yaklaşılan subjektif vergilerdendir. Vergi; yükümlünün bireysel ve ailesel durumu itibarıyla indirimler, gelirin türüne göre farklı oran yapısı ve gelirin büyüklüğüne göre de artan oranlı tarife uygulanarak subjektifleştirildiğinden vergi adaletine en yakın olduğu gibi, vergi yapısı ve oranlarda gerekli değişiklikler yapılarak gelir dağılımı üzerinde de etkili olabilir.

NOT: Artan oranlı vergileme ile;

- **Gelir dağılımı adaletsiz ise daha çok vergi toplanır (AS-2013)**
- **Gelir dağılımı adaletli ise daha az vergi toplanır.**

Gelir türü vergilerde geliri yeniden ve olumlu yönde değiştirebilen en etkili sistem negatif gelir vergisi uygulamasıdır.

Negatif gelir vergisi uygulamasında tüm bireyler teorik olarak vergi yükümlüsüdür ve vergi artan oranlıdır. Yükümlüler, gelirlerini beyan ettiklerinde, gelirin belirli miktarın üzerinde olması durumunda artan oranlı yükümlülüğe tabi olur, **belirli miktarın altında kalması durumunda ise mali destek alır. (DS-2013), (DS-2014)**

Yeniden gelir dağılımı politikalarında vergilerin kullanılmasında yüksek geliri kesimin ne derecede vergi yüküne katılacağı sosyo-politik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorun, yeniden gelir dağılımı politikalarının dayandırıldığı teorik çerçeveye göre çözülmeye çalışılır. Bu konuda, bireysel refah toplamının en üst düzeye çıkarılması ilkesini savunan Bentham görüşüne karşın, en düşük gelirlinin refah düzeyinin en üst düzeye çıkarılması gerektiğini (maxi-min) savunan Rawls görüşü tartışılmaktadır. Rawls görüşü, maxi-min ilkesinin gerçekleştirilmesi için gelir vergilerinde artan oranlılığı sınırsızlığa taşıyabilmesi açısından önemlidir.

Dışsalılık gibi çevre kirlenmesi durumunda Pigou-tipi vergi uygulamasına gidilmektedir. Bu vergi bir tür har-

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

cama vergisidir ancak çok haklı ve gelir dağılımını düzeltici bir vergidir. (DS-2014)

Yeniden Gelir Dağılımı Politikalarının Sınırları

Maliye politikasının amaç fonksiyonu içinde yer alan yeniden gelir dağılımı politikası **siyasi, sosyal ve ekonomik olmak üzere bir arada çalışan ve birbirini etkileyen üçlü bir işleve sahiptir.**

Maliye politikası araçlarıyla gelirin yeniden dağıtım politikası, sosyal devlet anlayışı ve piyasaların genişletilmesi gerekçesi ile savunulur olmakla beraber, bireylerin çalışma yönündeki arzularını törpüleme etkisi oluşturabilir gerekçesiyle dikkatli ve sınırlı uygulanmak durumundadır.

MALİYE POLİTİKASI VE ÇEVRE SORUNLARI

Çevre ve Ekonomi

Bütün canlıların üzerinde yaşamlarını sürdürdükleri dış ortama **çevre** denilmektedir. Çevrenin belli bir **taşıma kapasitesi** bulunmaktadır. Çevrenin, ekonomik faaliyetlere bağlı olarak ortaya çıkan atıkları kendiliğinden yok etmesi gücüne taşıma kapasitesi denilebilir. Çevrenin kendi kendini yenilemesi olarak da ifade edilen bu temel niteliği ile uyumlu ekonomik faaliyetler olumsuz dışsalılık oluşturmamaktadır.

Çevre Sorunlarının Nedenleri

Çevre sorunları, çevreyi oluşturan unsurların yapısında meydana gelen olumsuz değişimler olarak tanımlanabilir. Çeşitli faaliyetlere bağlı olarak oluşan **katı, sıvı, gaz, ses, görüntü ile hava, su ve toprağın kirlenmesi ya da insanların yaşam kalitesinin olumsuz etkilenmesi çevre kirliliği olarak ifade edilebilir.**

Çevre kirliliğinin temel nedenleri: **(DS-2014)**

- **Endüstrileşme (Buharlı makinenin icadı ile başlamıştır, 1963) (DS-2015)**
- **Kentleşme**
- **Nüfus artışı**
- **Aşırı kullanım**

Hava Kirliliği: Atmosferde oluşan toz, gaz, duman, su buharı, koku gibi kirleticilerin insanlara ve diğer canlılara zarar verici hale gelmesidir. **(DS-2015)**

Hava kirliliğinin nedenleri arasında kentleşme ve sanayileşmenin önemli bir yeri vardır. (DS-2013)

Hava kirliliğinin sera gazlarının yoğunluğuna bağlı olarak küresel iklim değişimine yol açması nedeni ile 1997 yılında Japonya'nın **Kyoto** kentinde Birleşmiş Milletler gözetiminde imzalanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren Kyoto Protokolü ile gelişmiş ülkelerin sera gazı salınımlarının 1990 düzeyine indirilmesi amaçlanmıştır. **(DS-2015)**

Su Kirliliği: Su kaynaklarının kullanılmasını bozacak veya zarar verme derecesinde kalitesini düşürecek biçimde içinde organik, inorganik, radyoaktif veya biyolojik herhangi bir maddenin bulunmasıdır.

Su kirliliği genel olarak tarımsal faaliyetler, sanayileşme ve yerleşim yerlerindeki atıklarla meydana gelmektedir. Yerleşim yerlerindeki su kirliliğinin ana kaynağı evsel atıklar ve kanalizasyondur.

Toprak Kirliliği: İnsanların faaliyetlerine bağlı olarak toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulması olarak ifade edilebilir.

Toprak, yanlış tarımsal teknikler, usulüne uygun olmayan gübre ve ilaçlamalar, sanayi atıkları, evsel atıklar, zehirli ve tıbbi atıklar yolu ile kirlenmektedir. Erozyon ile de toprak kirliliği oluşmaktadır.

Diğer Kirlilikler

Çevre sorunlarını oluşturan hava, su ve toprak kirliliğinin dışında diğer çeşitli kirlilikler arasında görüntü ve gürültü kirliliği, katı atıklardan kaynaklanan kirlilikler, tehlikeli ve zehirli atıklar, radyoaktif kirlilik, biyolojik çeşitliliğin azalması da vardır. Bu tür kirlilikler sosyal hayatın kalitesini etkilemektedir. **Gürültü kirliliği, çalışma ortamında süreklilik oluşturduğunda işitme kayıplarına yol açmaktadır. Yoğun trafik, gürültünün en önemli kaynağını teşkil etmektedir.**

Negatif Dışsallık: Bir ekonomik birimin faaliyetinin başka ekonomik birimleri fiyat sistemi dışında olumsuz etkilemesidir. Negatif dışsallık oluşunca marjinal sosyal maliyet marjinal özel maliyetten daha büyük olur. **(DS-2013)**

Çevre Sorunlarının Çözümünde Kullanılan Araçlar ve Politikalar

Çevre sorunlarının yaygınlaşması nedeniyle 1972 yılında Stockholm'da ilk uluslararası çevre toplantısı gerçekleştirilmiş ve toplantıda alınan kararla Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) oluşturulmuştur. Konunun önemi üzerine 1983 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu kurulmuş ve ülkelerin ekonomik kalkınma politikalarının oluşumunda çevre hedeflerinin dikkate alınması ve sürdürülebilir kalkınmanın sürdürülebilir çevre politikaları ile mümkün olacağı ileri sürülmüştür.

Piyasa Çözümleri

Piyasa çözümleri olarak çevre sorunları ile başlıca mücadele araçları Coase teorisi ve Sosyal kurumlardır.

Coase Teorisi

Coase teorisi çevre sorunlarının piyasa mekanizması içinde çözüme kavuşabileceğini ileri süren bir görüş olarak ifade edilebilir. Coase teorisine göre, bir faaliyeti yapan (üreten ve dolayısıyla çevreye zarar veren) ve bu faaliyetten olumsuz etkilenen tarafların sayılarının az olması ve pazarlık yapabilme maliyetlerinin ihmal edilebilir düzeyde olması halinde tarafların bir araya gelerek kamu müdahalesine gerek olmaksızın, etkin bir çözüm oluşturabileceğini öngörmektedir. **(DS-2014)**

Sosyal Kurumlar

Çevre sorunlarının oluşumunu engelleyen ya da sınırlandıran piyasa çözümlerinden biri de sosyal kurumlar olarak tanımlanan toplumun değer yargılarının kullanılmasıdır. Ayıplama, hoş karşılamama, toplumsal ya da mesleki veya sektörel baskılar sınırlı da olsa sonuç verebilir.

Kamu Sektörü Çözümleri

Çevre sorunları ile mücadelede kamu sektörünce gerçekleştirilen düzenlemeler bağlamında vergileme, sübvansiyon, pazarlanabilir kirlenme hakları, mülkiyet haklarının tesisi ve yasal düzenlemeler yer almaktadır.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Vergileme

Vergi, kamu sektörünün kullandığı en güçlü politika araçlarından biridir. Vergi, çevre sorunlarını oluşturan firmaların üretim faaliyetlerini sınırlandırmak üzere **Pigou tarafından 1920'de önerilmiştir** ve bir firmanın optimum ya da etkin üretim düzeyinde üretim yapmasını sağlamaktadır.

NOT: Vergileme ile çevre sorunların çözümünde etkinliğin sağlanabilmesi için zararın net tespiti gerekir. (DS-2013)

Kirleten Öder İlkesi: Çevreye verilen zararların giderilmesi ya da azaltılması için gereklilik karşılığın kirletenden alınmasıdır. Pigoucu vergilemenin temelini kirleten öder ilkesi oluşturur.

Sübvansiyon

Sübvansiyon politikası ile de vergiye benzer sonuçlara ulaşılabilir. **Sübvansiyon, firmaların belirli davranışta bulunması ya da bulunmaması karşılığında birim üretim üzerinden hesaplanan bedelin firmalara ödenmesinden oluşmaktadır. (DS-2014)**

MALİYE POLİTİKALARININ SEKTÖREL VE BÖLGESEL ETKİLERİ

Sektörel Yapının Şekillendirilmesinde Maliye Politikasının Rolü

Ekonomik kalkınma, gelişmekte olan ülkelerde güncelliğini korumakta ve piyasa ekonomisi, kalkınma sürecinin ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. **Bu nedenle de kalkınmanın hızlandırılmasında kamu gelirleri ve kamu harcamalarının miktar ve bileşimi ile şekillenen maliye politikaları önemli işlevler üstlenmektedir.**

Sektörel maliye politikalarında önemli bir yere sahip olan **teşvik politikaları**, devlet tarafından desteklenmesi öngörülen faaliyetlerin kısmen ya da tamamen kamu kaynaklarıyla finanse edilmesi biçiminde tanımlanabilir. Sektörel teşvik politikalarının uygulanmasında temel araçlar, kamu gelirleri ve harcamalarıdır.

Teşvik politikaları, ekonomik faaliyetler ve sektörel farklılıklara göre değişik amaç ve hedefler doğrultusunda uygulanmaktadır. Teşviklerin öncelikli amacı, kamu kesiminin, belirli ekonomik faaliyetleri diğer faaliyetlere göre daha çok destekleyerek bunların daha kısa sürede, daha hızlı gelişmelerini sağlayabilmektir.

Yatırımların artırılmasını sağlamak teşviklerin temel amacıdır. (DS-2014)

Uluslararası Ticaretteki Dönüşüm ve Sektörel Teşvik Politikaları

Uluslararası ticaret koşullarındaki dönüşüm ve yeni koşulların teşvik politikalarına yansıma sürecinde temel belirleyicilerden birisi, **küreselleşmenin, artan bir hızla birçok sektörü etkilemesidir.**

Bu süreçte ulusal ekonomi politikalarının önemi azalmış, korumacı politikalar neredeyse tümüyle etkinliğini yitirmiş, dış ticaret önündeki engeller kaldırılmıştır. Bu yapıda öncelikli hedef büyüme ve kalkınmanın finansmanında önemli bir alternatif olan yabancı sermayeyi ülkeye çekebilme olmuş, yabancı sermayenin belirli sektörlerle veya bölgelere yönlendirilmesi daha az önemsenen bir hedef haline gelmiştir.

Ticaret Yaratılması: İç pazarda daha yüksek maliyetle mal üretiminin terk edilerek bunun yerine daha düşük maliyetle üretim yapan ülkelere ithalat yapılmasıdır. (DS-2013), (DS-2015)

Bölgesel Dengesizlik ve Nedenleri

Bir ülkede bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal gelişmişlik farkları, bölgesel dengesizlik olarak tanımlanabilir. Bölgesel dengesizlikler değişik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu dengesizliklerin ortaya çıkışında bölgeler arasındaki coğrafi, tarihsel, kültürel, ekonomik ve sosyal farklılıklar belirleyici olmaktadır.

Bölgelerarası iklim koşullarının farklı oluşu, yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin bölgeler itibarıyla farklılıklar göstermesi, söz konusu bölgenin ulaşım ağındaki yeri ve önemi gibi nedenler bölgesel dengesizlikleri ortaya çıkaran coğrafi nedenler olarak belirtilebilir. Bölgesel dengesizlikleri ortaya çıkaran tarihsel ve kültürel nedenlere bakıldığında ise ilgili bölgenin geçmiş dönemlerde, siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan ifade ettiği anlamın önemli olduğu görülmektedir. Geçmişten ge-

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

len tarihi, ekonomik ve kültürel miras ve altyapı, bölgelerin sonraki gelişme dönemlerinde son derece belirleyici olabilmektedir.

Bölgesel dengesizlikleri ortaya çıkaran sosyal nedenlere bakıldığında ise eğitim, sağlık gibi sosyal içerikli harcamaların genelde gelişmiş bölgelere yapılmasına bağlı olarak bir takım sorunların ortaya çıktığını gözlemlemek mümkündür.

Bölgesel Dengesizliğin Giderilmesinde Karar Birimleri

Günümüzde bölgesel dengesizliklerle mücadelede merkezi yönetim tarafından yürütülen kalkınma programlarının etkinliği temelden sorgulanmaktadır. Çünkü sadece merkezi yönetim tarafından yürütülen kalkınma programlarıyla bölgesel dengesizlik sorunlarını çözen ülke sayısı yok denecek kadar azdır. Burada vurgulanması gereken konu, bölgesel dengesizlikle mücadelede merkezi yönetimin tümüyle etkisiz hale getirilmesi değil, yerel dinamikleri ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinin aktif bir birimi haline getiren yapılanmaların önünün açılmasıdır.

Maliye Politikası Kapsamında Sektörel ve Bölgesel Teşvik Araçları

Vergiler ve kamu harcamaları, maliye politikası kapsamında kullanılmakta olan temel teşvik araçlarıdır. Vergisel teşviklerin öncelikli amacı, geri kalmış bölgelerde üretim maliyetlerini düşürmek ve yatırımların karlılığını artırmak suretiyle kaynakları bu bölgelere çekerek üretim kapasitelerini arttırabilmektir.

Vergisel teşvikler **vergi harcaması** başlığı altında da ele alınmaktadır. **Bu bağlamda vergi harcaması, vergi indirimleri ve vergi imtiyazları gibi nedenlerle toplanamayan vergi gelirlerini ifade etmektedir. (DS-2015)**

Teşvik araçları olarak kamu harcamalarında ise genel olarak ilgili faaliyet alanlarının düşük faizlerle kredilendirilmesi, üretim sürecinde gereksinim duyulan birtakım girdilerin kamu kesimi tarafından çok daha uygun koşullarda sağlanması gibi amaçlar güdülmektedir.

Vergisel Teşvikler

Sektörel ve bölgesel teşvik araçlarının en önemlileri vergiler ve kamu harcamalarıdır. Vergisel teşvikler kapsamında kullanılan başlıca teşvik araçları: (DS-2013)

- Yatırım indirimi
- Hızlandırılmış amortisman
- Vergi indirimi ve muafiyeti
- Vergi tatili
- İndirilmiş gelir ve kurumlar vergisidir.

Yatırım indirimi, yapılan yatırımın, yatırımın ve bölgenin niteliğine göre tamamının ya da belirli bir kısmının vergilendirilebilir gelirden indirilmesidir. Özel tasarrufları artırmanın en etkili yoludur. (AS-2014)

Hızlandırılmış amortisman yönteminde, işletmelerin amortismanına tabi mallara yapmış oldukları harcamalar çok daha

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

kısa sürede amorti edilerek işletme karından düşülmektedir.

Vergi İstisna ve Muafiyeti: Vergi istisnası bazı vergi konularına vergisel ayrıcalık tanınması, vergi muafiyeti ise bazı vergi mükelleflerine vergisel ayrıcalık tanınmasıdır.

Dışsal Tasarruf: Bir üreticinin kendi faaliyetleri dışında herhangi bir maliyete katlanmadan, başka ekonomik faaliyetler sonucu birtakım yararlar sağlaması durumudur. (DS-2014)

Vergi Tatili: Belirli bir dönem boyunca gelir ve kurumlar vergisinin kısmen veya tamamen kaldırılmasıdır.

İndirilmiş gelir ve kurumlar vergisi uygulamalarında, farklı bölge veya sektörlerdeki belirli yatırımlara farklı gelir ve kurumlar vergisi oranlarının uygulanması söz konusu olmaktadır.

Teşvik Aracı Olarak Kamu Harcamaları: Belirli faaliyet alanlarının teşvik edilmesinde ve bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde kullanılan bir diğer teşvik aracı kamu harcamalarıdır. Bir teşvik aracı olarak kamu harcama bileşimi, bölgesel farkları azaltacak yatırımlara ve büyümesi öngörülen sektörlerle kaynak aktaracak biçimde tasarlanmaktadır.

Geri kalmış bölgelere yapılacak özellikle **kamu altyapı yatırımları** ile devlet, ilgili bölgelerde üretim maliyetlerini düşürmeye ve bu konuda özel sektöre öncülük etmeye çalışabilir. (DS-2014)

Yatırımcılar için geri kalmış bölgeleri çekici hale getirmenin bir diğer yolu, sosyal altyapı harcamalarını arttırmaktır. Eğitim ve sağlık hizmetleri ile beşeri sermaye donanımını geliştirecek sektörlerle yapılan harcamalar, genel olarak sosyal altyapı harcamaları olarak değerlendirilmektedir.

Beşeri sermaye; kişisel bilgi ve yetenekler toplamıdır. (DS-2013)

Sektörel ve Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Maliye Politikasının Sınırı

Teşvik politikalarının sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmesini güçleştiren önemli bir faktör ilgili sürecin, siyasi beklentiler ve popülist tercihler doğrultusunda işlemesidir. **Teşvik politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamalarında ekonomik rasyonalitesi olmayan siyasi talep ve beklentiler ne kadar fazla olursa maliye politikalarının etkinliği o ölçüde azalmaktadır.**

Teşvik kapsamına alınacak sektör ve bölgelerin sorunlarının doğru olarak saptanabilmesi ve bu sorunlara müdahalede doğru teşvik araçlarının belirlenebilmesi son derece önemlidir.

Sorunların niteliğinin tam olarak saptanamaması ve uygun olmayan teşvik araçlarının kullanımı, kısıtlı kaynakların mevcut sorunları daha da derinleştirmesine yol açacaktır. Kuşkusuz bu durumda maliye politikalarının etkinliğinden söz etmek mümkün olmaz.

Teşvik uygulamalarında dış kaynak kullanılması; (DS-2013)

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

- Teknolojik kapasite gelişimi
- Sermaye birikimine katkı
- Verimlilik artışı
- Piyasa koşullarının geliştirilmesi
- Rekabet
- İstihdam alanlarının genişlemesi sağlanabilir.

MALİYE POLİTİKASI VE MALİ TEVZİN

Devlet Yapısı ve Mali Tevzin Kavramı

Siyasal bir organizasyon olarak devlet, bazı ülkelerde üniter sistem biçiminde yapılırken diğer bazı ülkelerde federal sistem biçiminde yapılmıştır. Her iki sistemde de devletin temel amacı ulusal sınırlar içinde yaşayan insanların iç ve dış güvenlik, adalet, toplumsal refah ve kalkınmanın sağlanması, eğitim, sağlık ve sosyal güvenliğin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi gibi ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamaktır.

Mali Tevzin: Hizmet ve gelirin, merkezi yönetim ile diğer idari kademeler arasındaki bölüşümü olarak tanımlanabilir. Daha sınırlı kimi tanımlamalarda ise mali tevzin sadece kamu gelirlerinin idareler arası bölüşümü olarak ele alınmaktadır. (DS-2014)

- **Üniter Sistem:** Hakim gücün merkezi yönetimde olduğu, ülke yönetiminin tek bir anayasa ile sağlandığı ve yasama organınca yapılan yasaların bütün ülkede uygulandığı siyasal sistemdir.
- **Merkezi Yönetim:** Üniter sistemde devlete hakim olan ve yasama gücünü elinde bulunduran merkezdir.
- **Yerel Yönetim:** Üniter ve federal devlet idarelerinde farklı biçimlerde yapılabilen alt yönetim kademeleridir.
- **Federal Sistem:** Federal devletler veya eyaletlerden oluşan devlet yönetim biçimidir. (DS-2015)

Kamusal Fonksiyonlarına Göre Hizmet Birimleri

Temel kamusal fonksiyonlar;

- Kaynak dağılımında ve kullanımında etkinliğin sağlanması,
- Gelir dağılımında adaletin sağlanması
- Ekonomik istikrarın sağlanması biçiminde özetlenebilir.

Kaynak Dağılımı Fonksiyonu Açısından Hizmet Birimleri

Toplumun ortak nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere devletin üretmek zorunda olduğu hizmetlere kamu hizmeti denilmektedir. Özellikle tam kamusal mal ve hizmet olarak tanımlanan birtakım mal ve hizmetlerin devlet tarafından üretilmesi bir zorunluluktur. Tam kamusal mal ve hizmetler ortak tüketime konu olan, kimsenin tüketimden dışlanmadığı (non-excludable) ve bir kişinin tüketiminin başkasının faydasını azaltmadığı (non-rival) mal ve hizmetlerdir. Faydası bölünemediğinden bu mal ve hizmetlerin fiyatlandırılması da mümkün değildir. **Bu malların finansmanı vergilerle yapılır.** (DS-2015)

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Gelir Dağılımı Fonksiyonu Açısından Hizmet Birimleri

Devletin temel görevlerinden bir diğeri, adil bir gelir dağılımının sağlanmasıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bölgelerarası gelir dağılımı çarpıklıklarının yanı sıra aynı bölge içinde de gelir dağılımında sorunlar yaşanmaktadır. Piyasa ekonomisinin işleyişi kendi başına gelir dağılımı sorunlarını çözemediği gibi gelir dağılımındaki çarpıklıkların önemli bir nedeni olarak da ortaya çıkabilmektedir.

Kamu harcamalarıyla gelir dağılımındaki çarpıklıklar giderilmeye çalışılırken öncelikli amaç düşük gelirli kesimlerin sosyal içerikli kamu harcamalarından ve kamu hizmetlerinden olabildiğince yararlanmalarını sağlayabilmektir.

İstikrar Fonksiyonu Açısından Hizmet Birimleri

Devlet istikrar sağlama fonksiyonu ile ekonomik dengeyi bozucu nitelikteki sorunlarla mücadele ederek ekonomik istikrarı sağlamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda fiyat istikrarının sağlanması, istihdam düzeyinin yükseltilmesi, konjonktürel dalgalanmaların etkilerinin hafifletilmesi öncelikli amaçlardır.

Söz konusu sorunlarla mücadelede bütçe önemli bir araçtır. Toplam talep genişlemesi veya daralması ile ekonomik yapıda veya fiyatlar genel düzeyinde görülen dalgalanmalar, oluşturulacak bütçe fazlaları veya açıkları ile kontrol altına alınmaya çalışılabilir.

İdareler Arası Kaynak Tahsisi

Yerel yönetimlere gelir aktarımı yapılırken öncelikle üzerinde durulması gereken husus, yerel yönetimlere aktarılabilecek gelirin yerel yönetimin görmek zorunda olduğu hizmetlerin gerektirdiği harcamaları karşılayacak düzeyde olmasıdır. Bölüşümde önem arz eden diğer bir husus da bölgelerarasındaki gelir farklılıklarının dikkate alınarak, bölüşümün bu farklılıkları azaltacak biçimde kaynak transferini içeriyor olmasıdır.

Yerel Yönetimlerin Kendi Vergi Kaynakları

Yerel yönetimler de birtakım vergi kaynaklarına sahip bulunmaktadır. Bu vergilerin konusu genellikle yerel yönetimin sınırları içerisinde yer alır. (DS-2013), (DS-2014)

Vergilendirme sistemine ilişkin yasal çerçevenin büyük ölçüde merkezi yönetimce belirlendiği bir yapı içinde yerel yönetimler kendi vergi kaynaklarına sahip olabilmektedirler. **Yerel yönetim vergilerinin en tipik örneği emlak vergileridir. (DS-2014)**

Merkezi yönetim üstlenmiş olduğu görevleri yerine getirirken hangi kaynakları kullanacağını belirlerken yerel yönetimlerce kullanılacak kaynaklar da yine merkezi yönetim tarafından belirlenmektedir.

Genel olarak yerel yönetimler, merkezi yönetimce belirlenen yasal çerçeve içinde, emlak vergisi gibi yerel nitelikli vergileri toplarlarken yine oranı merkezi yönetimce belirlenen miktarlarda merkezi yönetim gelirlerinden de pay almaktadırlar.

www.onedayaof.com

one day AÖF
"tek günde ders geçme garantisi"

MALİYE POLİTİKASI II

Türkiye’de başlıca yerel yönetim vergileri kapsamında; (DS-2015)

- Emlak Vergisi
- Çevre Temizlik Vergisi
- İlan ve Reklam Vergisi, Eğlence Vergisi
- Haberleşme Vergisi
- Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi
- Yangın Sigorta Vergisi

Yerel Yönetimlerin Merkezi Yönetim Gelirlerinden Pay Alma Sistemi

Yerel yönetimlere merkezden pay aktarılırken temel alınan ölçütler hizmetin kapsadığı alan ve hizmeti alacak nüfus büyüklüğüdür. (DS-2013)

- **Optimum Hizmet Alanı:** Belirli kamu hizmetlerinin en etkin olarak sunulabileceği alandır. (DS-2013)
- **Optimum Nüfus Miktarı:** Belirli bir hizmet düzeyinde hizmetin asgari maliyetle arz edilebileceği nüfus sayısıdır.

Borçlanma ve Yerel Yönetimlerin Diğer Gelir Kaynakları

Yerel yönetimler de görev ve sorumluluklarının gerektirdiği giderleri karşılamak amacıyla borçlanabilmektedirler. Yerel yönetimler merkezi yönetimden borçlanacakları gibi bankalardan, halktan veya dış kaynaklardan da borçlanabilirler.